

Iš archyvų

Gintarė LUKOŠEVIČIŪTĖ

Antano Vaičiulaičio XX a. 7–9 dešimtmečių dalykinė korespondencija profesoriui Broniui Vaškeliui

Lietuvių rašytojas – prozininkas ir poetas, literatūros kritikas ir stilistas, redaktorius, vertėjas, diplomatas Antanas Vaičiulaitis (1906–1992) gimė ir augo netoli Vilkaviškio, Didžiųjų Šelvių kaime.

Šviesios atminties, iškili ir talentinga asmenybė intelektualiai brendo tarpukario Kaune, studijuodama lietuvių ir prancūzų literatūrą tuometiniame Lietuvos universitete¹. XX a. 4-ajame dešimtmetyje eilėraščiuose ir apsakymuose išryškėjus A. Vaičiulaičio kūrybiniam talentui, rašytojo kūrybą netrukus vainikavo romanas *Valentina*². Išnaudodamas kūrybinį potencialą, A. Vaičiulaitis ne tik publikavo savo eilėraščių, apsakymų, pasakų rinkinius, kelionių aprašymus ir lietuvių literatūros studijas, bet ir prisidėjo prie *Visuotinės literatūros istorijos* sudarymo³, aktyviai bendradarbiavo ir redagavo lietuvišką spaudą, rašė literatūros kritikos straipsnius, vertė lietuvių kilmės autorių kūrybą iš prancūzų į lietuvių kalbą.

Antrojo pasaulinio karo metai, politinis nestabilumas, okupacijos atmosfera buvo nepalanki kūrybinei veiklai, todėl didžioji dalis inteligentų pasitraukė į Vakarų. Kai kurie iš jų prisidėjo prie pastangų saugoti Lietuvos valstybės tęstinumą, užimdami pareigas

Lietuvos diplomatinėje tarnyboje. Prie tokių asmenų galima priskirti ir A. Vaičiulaitį, ėjusį pasiuntinybės atašė pareigas Lietuvos atstovybėje prie Šventojo Sosto Romoje 1940–1941 metais⁴. Vis dėlto, netrukus rašytojui teko emigruoti į Jungtines Amerikos Valstijas⁵. Ten gyvendamas ir dirbdamas, A. Vaičiulaitis atgaivino savo kūrybines galias, aktyviai puoselėjo ir skleidė lietuvių kultūrą ir literatūrą. Autoriaus intelektualinę, kultūrinę veiklą pagrindžia ir liudija jo korespondencijos palikimas – laiškai, adresuoti teatrologui ir literatūrologui profesoriui Broniui Vaškeliui (g. 1922).

Šioje publikacijoje skelbiama penkiolika Antano Vaičiulaičių laiškų, rašytų JAV, ir saugomų prof. B. Vaškeliui archyve, Vytauto Didžiojo universiteto Lietuvių išeivijos institute.

Nors neseniai pasirodė A. Vaičiulaičio korespondencijos rinktinė, kurioje paskelbta daugiau nei 1 200 rašytojo laiškų įvairiems adresatams⁶, knygoje yra tik vienas laiškas, oficialiai skirtas prof. B. Vaškeliui⁷. Šioje publikacijoje skelbiama korespondencija papildys laiškų rinktinės sudarytojų atliktą darbą, leis geriau pažinti A. Vaičiulaičio asmenybę ir kūrybinę veiklą JAV 1964–1986 metais.

Skelbiama korespondencija pateikta originali, nekoreguojant rašybos ir skyrybos ypatumų. Daugelis A. Vaičiulaičio laiškų, adresuotų prof. B. Vaškeliui, buvo rašyti ranka. Laiškai, spausdinti mašinėle, – be lietuviškų raidžių, tačiau A. Vaičiulaitis visada jas sužymėdavo rašikliu. Tekstuose yra santrumpų, įvairių kūrinių pavadinimų, gausu asmenvardžių ir slapyvardžių. Visi jie paaiškinti nuorodose.

Spausdintai korespondencijai priskiriami 3 rašytojo laiškai, datuoti 1964 m. kovo 27 d., 1979 m. sausio 9 d. ir tų pačių metų gegužės 15 d. Apskritai, visas susirašinėjimas yra formalus pobūdžio ir atskleidžia dalykinius dviejų inteligentų ryšius, išskyrus 1980 m. gegužės 16 d. laišką, kurio turinys parodo daugiau asmeniškumo, nei dalykiškumo.

Korespondencijos pradžia – 1964 m. kovas, nors tada prof. B. Vaškeliui parašytas tik vienas laiškas. Jame A. Vaičiulaitis atskleidžia savo siekį pristatyti lietuvių rašytojų, poetų kūrybą plačiau visuomenei, verčiant tekstus iš lietuvių į anglų kalbą. Taip pat minimi Fausto Kiršos kūriniai, siūloma skelbti daugiau straipsnių apie Jurgį Baltrušaitį, Antaną Strazdą ir Mykolą Vaitkų. Po šio laiško abu inteligentai maždaug 10 metų nesusirašinėjo, ir du sekantys rašytiniai liudijimai atsiranda tik 1974 m. Tų metų rugpjūtį į prof. B. Vaškelį kreipiamasi dėl publikacijų, rengiamų Vinco Krėvės-Mickevičiaus ir J. Baltrušaičio mirties metinėms paminėti. Laiške pastebimas autoriaus susidomėjimas prancūzų rašytojų kūryba, ką liudija A. Vaičiulaičio siekis rašyti apie Stendalį⁸. Apie rengiamą darbą, susijusį su prancūzų rašytoju, akcentuojama ir gruodžio mėnesio laiške, kuriame aptariama ir XX a. 8-ojo dešimtmečio viduryje Lituanistikos instituto JAV organizuojama konferencija bei tai progai skirtas A. Vaičiulaičio rengiamas straipsnis apie vyskupo Motiejaus Valančiaus raštus.

A. Vaičiulaičio intencija susisiekti su prof. B. Vaškeliu, aptarti dalykinius, su litua-

nistineveiklasusijusiusreikalus,suintensyvėja 1977 m., kai laiškų profesoriui buvo parašyta daugiausiai per visą aptariamą periodą – penki. Tų metų sausio 18 d. laiške akcentuojama idėja parengti *Lietuvių literatūros istoriją* anglų kalba. Vasario 14 d. laiške pastebimas autoriaus interesas pagerbti gimimo ir/ar mirties metinių proga lietuvių kilmės visuomenės veikėjus, rašytojus – pavyzdžiui, Oskarą Vladislovą Milašį, Mariją Pečkauškaitę – Šatrijos Raganą, Juozapą Albiną Herbačiauską, Joną Basanavičių. Vasario 25 d. laiške grįžtama prie literatūros istorijos idėjos, siūloma į jos skyrius įtraukti lietuvių rašytojo, redaktoriaus Prano Naujokaičio asmenybę. Tų pačių metų kovo 18 d. A. Vaičiulaitis apgailestauja, kad jam pačiam tiek daug darbų apimti nepavyks, todėl siūlo į kūrybinę ir leidybinę veiklą įtraukti literatūros kritiką Vytautą Aleksandrą Jonyną, o pats galėtų užbaigti veikalus apie prancūzų rašytojus, įtraukdamas ir Onorė de Balzaką, kuris XIX a. viduryje lankėsi Lietuvoje – Tauragėje. Vėlesnis – kovo 28 d. – laiškas kartuoja mintis dėl straipsnio rašymo apie J. Herbačiauską.

Egzistuoja du 1978 m. laiškai, kurių vienas – balandžio 21 d. – išryškėja autoriaus siekis į įvairiakalbės literatūros istorijos rašymą įtraukti daugiau išeivijos atstovų, kaip antai, literatūros tyrinėtoją, vertėją Birutę Ciplijauskaitę, poetą, kritiką ir vertėją Alfonso Šešplaukį-Tyruolį bei kalbininką, semiotiką, mitologijos tyrinėtoją Algirdą Julijų Greimą. Tuo tarpu rugpjūčio 29 d. laiškas iškrinta iš konteksto, nes jame užrašytas tik profesoriaus, poeto, vertėjo, literatūros tyrinėtojo Tomo Venclovos adresas Kalifornijoje, JAV.

Taip pat skelbiami trys laiškai, parašyti 1979 m. Juose užfiksuota dar viena A. Vaičiulaičio idėja – parengti anglų kalba monografiją apie Kristijoną Donelaitį, skirtą 200-osioms jo mirties metinėms. Į kūrybinį – intelektualinį darbą norima įtraukti profesorius Rimvydą Šilbajorį, T. Venclovą ir B. Vaškelį.

Metais vėliau parašytas vienas laiškas, kuris nukrypsta nuo organizacinės – kultūrinės tematikos ir yra siųstas asmeniniais tikslais – prof. B. Vaškeliui kviečiamas atvykti paviešėti į Vaičiulaičių namus Bethesdoje, JAV. Laiško autorius adresatui nubraižė žemėlapi, pažymėdamas pagrindines gatves ir atstumus, vedančius link jo namų. Pastebima, kad nuo 1980 m. susirašinėjimas buvo nutrūkęs, ir tik 1986 m. pavyko užfiksuoti vieną A. Vaičiulaičio laišką prof. B. Vaškeliui, kur grįžtama prie *Lietuvių literatūros istorijos* idėjos, tačiau suvokta, kad laiko stoka neleis parašyti tiek, kiek autorius buvo užsibrėžęs. Iš laiško turinio akivaizdu, kad A. Vaičiulaitis sovietmečiu lankėsi Vilniuje, Lietuvių kalbos ir literatūros institute, palaikė ryšius su lietuvių literatūros tyrinėtojais ir kritikais, gyvenančiais tuometinėje Lietuvoje.

Taigi, A. Vaičiulaičio laišakai prof. B. Vaškeliui yra reikšminga išeivijos kultūrinio gyvenimo ir palikimo dalis. Daugelis jų atspindi išeivijos sąmoningumą, bandymus organizuotis ir poreikį rūpintis lituanistinės veiklos sklaida, lietuvių kūrybos populiarinimo klausimais ne tik ne tik tarp dipukų, bet

ir naujosios kartos atstovų, o galbūt ir kita-taučių – tai liudija bandymai leisti leidinius įvairiomis kalbomis. Korespondencijos autorius neapleidžia ir savo pomėgio, atrasto dar studijų laikais, – prancūzų kūrybos. A. Vaičiulaitis ne tik stengiasi gilintis į šios literatūros atstovų stilistiką, tekstus, bet ir bando sieti juos su Lietuva, ieško istorinių ryšių.

Galima teigti, kad kiekviename laiške išryškėja nemažai idėjų, susijusių su lietuvių išeivijos kultūrinio gyvenimo gerinimo galimybėmis. Turėdamas įvairių sumanymų, organizacinių gebėjimų ir ryžto, intelektualas A. Vaičiulaitis dėjo pastangas tam įgyvendinti, siekdamas įtraukti ir kitus išeivius į kūrybinį, leidybinį, lietuvių kultūros puoselėjimo ir ugdymo darbą. Nors dalis rašytojo sumanymų nebuvo realizuoti, tačiau straipsniai įvairiuose periodiniuose leidiniuose apie minėtus lietuvių literatūros veikėjus ir jų kūrybą, taip pat XX a. 10-ojo dešimtmečio pradžioje pasirodžiusi *Lietuvių egzodo literatūra 1940–1990* neabejotinai liudija A. Vaičiulaičio idėjų tikslingumą ir prasmingumą išsaugoti raštu paliudytą tautinę kultūros gyvastį.

1) Vašingtonas, 1964 m. kovo 27 d.

Vašingtonas 1964. III. 27.

Mielas p. Vaškeli,

Apie Faustą Kiršą Lituanui rašiau 1962 m. nr. 3°. Tai ir buvo mano lietuviškojo straipsnio santrauka anglų kalba¹⁰. Tačiau Kiršą reikėtų dar atžymėti Lituanus skiltyse¹¹. Manau, kad geriau būtų išversti kuo daugiau jo eilėraščių, kaip tai buvo padaryta su H. Nagiu¹². Kiršos Smūtkelis¹³ jau buvo įdėtas į Lituanus, o daugiau jo vertimų būtų sunku surasti. Tad reiktų patiem šiuo reikalu pasirūpinti.

Manau, iš Lietuvių Poezijos Antologijos¹⁴ būtų galima versti Abejojimus¹⁵, Kambarį, kuriame dainuoju, Klajūną¹⁶, Laišką Obelaitėms, Pavakariais Dievulis eina¹⁷. Iš Šventųjų Akmenų¹⁸ rinkinio siūlyčiau tokius eilėraščius kaip Šventas Akmuo, Žaidimas Vienumoje, Pavasario Gėlės. Iš Tolumų rinkinio – Langas į Sodą ir gal dar ką. Iš paskesnių jo eilėraščių Aiduose prieš porą metų buvo labai gražus Dainos gimimas¹⁹. Būtų galima pagalvoti apie ištrauką iš Pelenų²⁰.

Apie Jurgį Baltrušaitį²¹ Jūs galėtumėte parašyti. Jei tai būtų trumpesnis dalykas, galėtume tuojau įsprausti į apžvalgą Aiduose. O jeigu tai būtų visas straipsnis, tektų palaukti iki rudens, nes dar turime baigti su V. Maciūno²² straipsniu apie Strazdelį²³, ir jau yra surinktas ilgesnis

straipsnis apie Mykolą Vaitkų²⁴. Tai ir užimtų literatūrinių straipsnių vietą ligi atostogų. Apie Jurgį Baltrušaitį galėtume rašyti ir specialesne tema, pvz., apie jo lietuvių²⁵ kalbą. Kadaisė šia tema man daug įdomių minčių žodžiu²⁶ pabėrė A. Salyš²⁷. Beje, po mirties apie Baltrušaitį aš esu parašęs straipsniuką į Books Abroad²⁸.

Geriausi linkėjimai Jums –

A. Vaičiulaitis

2) Vašingtonas, 1974 m. rugpjūčio 10 d.

Vašingtonas, 1974. VIII. 10.

Mielas Profesoriau,

Siunčiu laišką apie Stendhalį²⁹.

Pasižiūrėkit, kaip Jums atrodytų.

Pradžią būtų galima pakeisti – pradėti nuo kitų prancūzų rašytojų kelionių Lietuvon – žodžiu, nuo viduramžių. Verčiant, prancūziškus tekstus galėčiau surasti.

Aš truputį sužinojau apie Jūsų planus.

Kai kas man kitaip atrodytų.

Pvz. V. Maciūnas³⁰ galėtų rašyti knygą apie V. Krėvę³¹ Amerikoje, Jūs³² – sukurti savo veikalą apie Baltrušaitį³³, K. Ostraukas³⁴ – apie Biliūną³⁵, aš – baigti apie prancūzus ir t. t.

Kiti galėtų kibti prie Jūsų minėtų dalykų.

Daug labų Jums ir šeimai

A. Vaičiulaitis

3) Vašingtonas, 1974 m. gruodžio 4 d.

Vašingtonas, 1974. XII. 4.

Mielas Profesoriau,

Peržiūrėjau straipsnį apie Valančių, – jis Instituto³⁶ suvažiavimo³⁷ paskaitai netinka: yra bendras, biografija, raštai, ir t.t. Apie stilius ten beliko tose koks puslapis³⁸.

Taigi, šis dalykas atkrenta.

O tuo tarpu šoksiuosi papildyti išnašas apie Stendhalį³⁹.

Geriausi linkėjimai Jums trims.

Vaičiulaitis

4) Bethesda, 1977 m. sausio 18 d.

Bethesda, 1977. I. 18.

Mielas Daktare,

Aš siūlau grįžti prie lietuvių literatūros istorijos anglų kalba ir ieškoti vieno žmogaus, kuris ją paruoštų. Kai imasi keli, matote, nieko neišeina – nei iš vieno, nei iš kito plano.

Tuo tarpu man neateina į galvą, kas galėtų literatūrų istoriją rašyti. Kartais man kyla mintis: o kodėl ne Jūs?

Kai kada man nagai niežti, bet kai pamanau – jau per vėlu... Ir keletą metų vis ten neprieičiau prie darbo.

O šiaip visi tie stumdymaisi gan liūdnam nuteikia, – juk seniai reikėjo padaryti.
Su gerais linkėjimais Jums ir šeimai –

A. Vaičiulaitis

5) Bethesda, 1977 m. vasario 14 d.

Bethesda 1977. II. 14.

Mielas Daktare,

Didelis ačiū už bibliografiją apie A. Vienuolį⁴⁰. Kelis dalykus įtraukiau į straipsnį enciklopedijai⁴¹.

Dar kalbant apie Instituto⁴² reikalus man atėjo į galvą, kad į Čikagos programas reikėtų įtraukti ką nors (o gal ir visus) iš šių metų sukaktuvinių. Tai dr. J. Basanavičius⁴³, O. V. Milašius⁴⁴ ir Šatrija Ragana⁴⁵. Iš pernykščių būtų įdomus Herbačiauskas⁴⁶.

Su gerais linkėjimais Judviem –

A. Vaičiulaitis

6) Bethesda, 1977 m. vasario 25 d.

Bethesda 1977. II. 25.

Mielas Profesoriau,

Kalbėjau su Tomu Venclova⁴⁷. Jis sakėsi Jus žinaš ir sutiko dalyvauti simpoziumuose⁴⁸ ar su paskaitom Čikagoje lapkričio mėnesį. Smulkiau Jūs išsiaiškinsit su juo. Aš jam paduosiu Jūsų adresą. Šiandien čia yra vakaronė su juo, o vakar jis kalbėjo Atstovų Rūmuose⁴⁹ (Commission on Security and cooperation in Europe)⁵⁰. Kalifornijoje turėtų būti už poros savaitių – po New Yorko (ten vakaronę jis turi rytoj) ir po Čikagos.

Ar negalėtumėt paskolinti juostelę – su Pūkelevičiūtės⁵¹ pasikalbėjimu apie Milašius. Broliai⁵² <...> pasidarytų kopiją – ir grąžintume Jums greitai. O atsiųskit mano adresu.

Daug labų Jums trims! –

A. Vaičiulaitis

P.S. Kodėl neįtraukus į literatūros skyrius Pr. Naujokaičio⁵³ – A. V.⁵⁴

7) Bethesda, 1977 m. kovo 18 d.

Bethesda, 1977. III. 18.

Mielas Daktare,

Žadėjau greitai atsakyti, tad ir rašau.

Su paskaita apie Herbačiauską⁵⁵ vargiai man išeis, nes po ranka trūktų medžiagos. O kaip, jei pakalbinti Jonyną iš Montrealio⁵⁶

Aš galėčiau lengviau susidoroti su tokia tema: „Balzakas Lietuvoje“⁵⁷. Tai būtų panašu, kaip su Stendhaliu⁵⁸. Bet ir tai nesu tikras, ar važiuočiau į Čikagą. Bet ši tema man lengviau eitų... Tiesa, ši tema ne tokia aktuali visų sukaktuvių metams.

Tad štai mano nei šioks nei toks atsakymas.

Daug linkėjimų Jums! –

A. Vaičiulaitis

8) Bethesda, 1977 m. kovo 28 d.

Bethesda, 1977. III. 28.

Mielas Daktare,

Floridoje buvau užsukęs pas Vl. Kulboką⁵⁹ – maniau, kad jis turi Herbačiausko⁶⁰ raštus. Pasirodo, kad jis nieko neturi. Tai mudu abu atkrintam paskaitai apie Herbačiauską, nes reikėtų po ranka turėti jo kritikos raštus, reikiama periodiką, kur jis rašė / pvz. „Naująją Romuvą“⁶¹ ir kt. /, ir grožinius jo raštus. Gal visa tai susirastų Pensilvanijos u-to⁶² bibliotekoj, ar pas ką nors Čikagoje. Tad ten reikėtų ieškoti ir paskaitininko⁶³.

Geriausi linkėjimai Jums –

Vaičiulaitis

9) Bethesda, 1978 m. balandžio 21 d.

Bethesda, 1978. IV. 21.

Mielas Profesoriau,

Norėčiau pratęsti mūsų kalbą telefonu aną dieną.

Aš nuo senokai galvoju, kad be Ciplijauskaitės⁶⁴ dar reikėtų pajudinti A. Šešplaukį⁶⁵ ir A. Greimą⁶⁶.

Su A. Šešplaukiu kadaise esu kalbėjęs ir jis sutiktų rašyti lietuvių literatūros istoriją vokiškai. Tai jis padarytų tiesiai vokiečių kalba.

A. Greimas, kaip didelis vardas, būtinai turėtų duoti lituanistinį veikalą prancūzų kalba⁶⁷. Vieni sako, kad jis galėtų duoti knygą apie lietuvių mitologiją, kiti – tautosaką, lietuvių kultūrą, net istoriją. Mano galva, jis galėtų paversti ir lietuvių literatūros istoriją.

V. Trumpa⁶⁸ pirmoj vietoj pasiūlė mitologiją, kai jam užsiminiau apie temą A. Greimui.

Jei pavyktų šiuos tris užvaryti⁶⁹, iš tikrųjų būtų didelė pradžia.

Beje, ką girdėjot iš V. Maciūno?⁷⁰

Geriausi linkėjimai Jums!

Vaičiulaitis

10) Bethesda, 1978 m. rugpjūčio 29 d.

Bethesda, 1978. VIII. 29.

Mielas Profesoriau,

Štai adresas, kurį žadėjau Jums atsiųsti:

T. Venclova⁷¹

948 18th St. Apt. D.

Santa Monica, California 90403

Jeigu Jūs patirtumėt, kad jo adresas būtų pasikeitęs, atsiųskit man naują.

Geriausi linkėjimai Jums visiems!

A. Vaičiulaitis

11) Bethesda, 1979 m. sausio 9 d.

Bethesda, 1979. I. 9.

Mielas Profesoriau,

Noriu pasiguosti Jums: Šilbajoris⁷² atsisakė rašyti Donelaičio⁷³ monografiją anglų kalba. Davė daug motyvų, bet nė vienas nėra per daug tvirtas.

Gal dar atsimenate, kad andai telefonu ilgokai kalbėjomės apie Donelaičio monografiją. Aš tada Jums sakiau, kad jeigu Šilbajoris nesutiktų, Jūs turėtumėte pasiimti šį tikrai įdomų ir vertingą darbą. Taigi ir prašau Jus: drūčiai pagalvokite ir sutikite. Sąlygas žinote: laiko būtų apie dveji metai. Lietuvių Fondas⁷⁴ į šį projektą pažiūrėjo palankiai ir paprašė sąmatos: honoraro autoriui ir kiek reikėtų pamokėti kokiai geresnei universitetinei leidyklai.

Šį laišką Jums rašau, paprašytas ir Kultūros Tarybos pirmininko A. Radžiaus⁷⁵. Jis pats nediršo išsyk į Jus kreiptis, kadangi sakėsi Jūsų nepažįstąs. Bet po šio mano laiško gal ir pats Jums paskambins ar parašys – pasitarti ir nutarti. O jeigu Jums reikėtų, jo telefonas yra toksai: 301-727-1935.

Tikėdamasis palankaus atsakymo, siunčiu Judviem geriausius linkėjimus.

A. Vaičiulaitis

12) Bethesda, 1979 m. balandžio 19 d.

Bethesda, 1979.IV.19.

Mielas Profesoriau,

Vėl noriu sutrukdyti Jus – vis tuo pačiu reikalu – Donelaičio monografija⁷⁶.

Klausimas gi toks: ar nutarėte ją rašyti patsai? Su ta sąlyga, kad laikas būtų ilgesnis.

Tai parašykite ar paskambinkite man greitai, nes aš turiu painformuoti Kultūros Tarybą⁷⁷.

Ir dar vienas prašymas: gal Jūs, o gal Jūsų žmonelė⁷⁸ turite Vilniaus planą? Man labai reikėtų, nes užsirašiau ekskursijai. Ieškojau Lietuvoje išleistose knygose apie Vilnių ir neradau.

Geriausi linkėjimai Judviem!

A. Vaičiulaitis

P.S. Beje, per didelį vargą suradau T. Venclovą⁷⁹. Jis sakosi dar nepradėjęs, bet atrodo, kad ligi metų padarys savo dalį. Apie mane institutui galite sakyti – jau pradėjo. Aš suvažiavime nebūsiu – kaip tik dėl tos kelionės.

T. Venclovos adresas:⁸⁰

10824 Lindbrook, Apt. 308

Los Angeles, Ca 90024

13) Bethesda, 1979 m. gegužės 15 d.

Bethesda, 1979. V. 15.

Mielas Profesoriau,

Sekmadienį čia netikėtai atsirado iš Kalifornijos Tomas Venclova⁸¹ – pasikalbėti su Ginzburgu⁸².

Ta proga jo pasiteiravau, ar jis būtų linkęs parašyti Donelaičio monografiją, kuri būtų išleista kokio universiteto Amerikoje anglų kalba. Jis šiuo reikalu tikrai susidomėjo ir paprašė jam dar laiškų šį klausimą priminti. Galutinai nieko nešnekejom. Aš jam dar priminiau, kad dėl šio dalyko buvote Jūs kalbintas.

Taigi, ką Jūs apie tai galvojate? Ir jeigu Venclova sutiktų, ir rašytų lietuviškai, ar Jūs padėtumėte surasti gerą vertėją į anglų kalbą, kai to prireiktų?

Kadangi reikalas greitas, gal man paskambintumėt kurį rytą į namus. Arba laukčiau greito laiškučio.

Daug labų Jums visiems –

A. Vaičiulaitis

14) Bethesda, 1980 m. gegužės 16 d.

Bethesda, 1980. V. 16.

Mielas Profesoriau,

Pastogės dalykai Jums jau sutvarkyti. Joana⁸³ kviečia Jus nakvoti pas mus, nors įspėja, kad prabangos nebus.

Prašau ir aš.

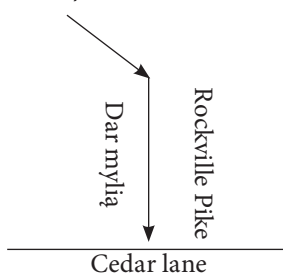
Tad labai lauksim.

Ir daug linkėjimų abiem!

Vaičiulaitis

P. S. Pas mus kelias toks:⁸⁴

Rd. 270⁸⁵ iki Rockville Pike

Prie šviesos į Cedar Lane sukti po kairei. Pirma gatvė po kairei yra Chanute Dr.⁸⁶.

15) Bethesda, 1986 m. gruodžio 4 d.

Bethesda, 1986. XII. 4.

Mielas Profesoriau,

Aš pergalvojau ir pamačiau, kad lietuvių literatūros istorijos⁸⁷, kiek aš jos buvau pasiėmęs, neturėsiu nei jėgų, nei laiko parašyti. Taigi šis reikalas reikėtų pertvarkyti. Lli⁸⁸ visai neatsisakau – galėčiau paimiti senųjų literatūros i-jų.⁸⁹ Donelaičio⁹⁰ ar gal dar už jį. Žinoma, devyniolik-tam amžiui geriausias būtų V. Maciūnas⁹¹, bet kas jį beprikalbins.

Kadaise Lituanistikos Institutas⁹² buvo man atsiuntęs avanso honorarui 500 dolerių. Čia tuos pinigus grąžinu.

Kai rugsėjo mėnesį buvau Vilniuje, V. Kubilius⁹³ man sakė, kad jis su A. Zalatorium⁹⁴ rašo lietuvių literatūros istoriją, kuri bus išleista anglų kalba⁹⁵. Kaip ji atrodys, plačiau man neaiškino.

Vilniaus universitete netikėtai pasitaikė užtikti Jūsų katedros⁹⁶ dėstytoją Kelertienę⁹⁷. Čia Jūs ją matote nuotraukoje. Man iš galvos išsprūdo tų dviejų stovinčių vyrų pavardės, taip pat kairėje sėdinčios moters. Jei žinotumėt – parašykite man. Nuotrauką galite pasilaiškyti⁹⁸.

Lietuvių kalbos ir literatūros institute⁹⁹ manęs teiravosi eilės datų, ypač dramaturgų. Gal Jums teko kur užtikti Juozo Cicėno¹⁰⁰ mirties datą, taip pat Č. Butkio¹⁰¹. Abu jie rašė dramas.

Geriausi likėjimai Jums!

A. Vaičiulaitis

Nuorodos

- ¹ 1922 m. įsteigtas Lietuvos universitetas tokiu pavadinimu veikė iki 1929 m., 1930–1939 m. – Vytauto Didžiojo universitetas, 1940 m. – Kauno universitetas, 1941 m. – grąžintas Vytauto Didžiojo universiteto vardas, taip vadinamas ir šiandien.
- ² Vaičiulaitis A., *Valentina*, Kaunas, 1936.
- ³ *Visuotinė literatūros istorija, 2 dalis*, vadovėlis aukštesniosioms mokykloms, sud. A. Vaičiulaitis, J. Ambrazevičius, J. Grinius, Kaunas, 1932.
- ⁴ *Antanas Vaičiulaitis. Archyvai*, sud. V. Paplauskienė, Kaunas, 2006, p. 7, *ten pat*, p. 77–78; Jonušauskas L., *Likimo vedami: Lietuvos diplomatinės tarnybos egzilyje veikla 1940–1991*, Vilnius, 2003, p. 326.
- ⁵ Liulevičienė A., Antanas Vaičiulaitis, *Lietuvių egzodo literatūra 1945–1990*, red. K. Brazdūnas ir R. Šilbajoris, Čikaga, 1992, p. 225.
- ⁶ *Antanas Vaičiulaitis. Laiškai*, sud. I. Čiužauskaitė, E. Juknytė, N. Klišienė, Vilnius, 2013.
- ⁷ *Ten pat*, p. 878.
- ⁸ Stendalis (Stendhal) yra prancūzų rašytojo, vieno iš pirmųjų realistų, Marie-Henri Beyle (1783–1842), pseudonimas.
- ⁹ Faustas Kirša (1891–1964) – lietuvių poetas ir publicistas, XX a. 5–6 dešimtmečiais susirašinęs su A. Vaičiulaičiu [*Antanas Vaičiulaitis. Laiškai*, 2013, p. 551–561]; *Lituanus* – Amerikos lietuvių žurnalas, 1954–2004 m. publikavęs straipsnius anglų kalba literatūros, meno ir istorijos temomis. Jame buvo išspausdinta A. Vaičiulaičio, pasirašiusio slapyvardžiu A. *Raginis*, straipsnio apie Faustą

Kiršą santrauka, žr.: Raginis A., Poet Faustas Kirša, *Lituanus*, vol. 8, Nr. 3, Chicago, 1962, p. 85–86.

- ¹⁰ *Lituanus* buvo leidžiamas tik anglų kalba. A. Vaičiulaitis XX a. 6–7 dešimtmečiais ragino J. Aistį, B. Brazdžionį ir S. Santvarą parašyti į *Aidus* apie Fausto Kiršos kūrybą [*Ten pat*, p. 202, 285, 287–288, 389–391, 394]. Galiausiai šio žurnalo 4-ajam numeriui – Aug. Raginio pseudonimu – tekstą parašė pats (*Faustas Kirša: šventieji akmenys, Aidai*, 1952, nr. 4, p. 184.). 1961 m. F. Kiršos 70 m. jubiliejaus proga A. Vaičiulaitis skaitė apie jį pranešimą [*Ten pat*, p. 395]. Be to, publikavo straipsnį, žr.: Žvilgsnis į Fausto Kiršos kūrybą, Vaičiulaitis A., *Aidai*, 1961, nr. 3. Galbūt kalbama apie vieną iš minėtų straipsnių.
- ¹¹ Šis laiškas rašytas praėjus beveik trimis mėnesiams po F. Kiršos mirties 1964 01 05. A. Vaičiulaitis ir toliau skatino savo kolegas palikti rašytinį liudijimą – atminimą apie poeto kūrybą ir išleisti jo tekstų rinktinę [*Ten pat*, p. 331, 402, 824].
- ¹² Henrikas Nagys (1920–1996) – lietuvių poetas, literatūros ir meno kritikas, vertėjas.
- ¹³ *Smūtkelis – rūpintojėlis* [*Kalbos patarimai 4. Leksika: skolinių vartojimas*, sud. D. Mikulėnienė ir A. Dvylytė, Vilnius, 2013, p. 57], šiuo atveju kalbama apie F. Kiršos poezijos rinktinės *Tolumos* eilėraščių pavadinimu *Smūtkelis*.
- ¹⁴ *Lietuvių poezijos antologija*, sud. J. Aistis ir A. Vaičiulaitis, Čikaga, 1951.
- ¹⁵ Eilėraštis *Abejojimai* yra penktosios F. Kiršos eilių knygos *Maldos ant akmens* dalis, žr. Kirša F., *Maldos ant akmens*, Kaunas: Sakalas, 1937.

- ¹⁶ *Kambarys, kuriame dainuoja ir Klajūnas* – iš F. Kiršos poezijos rinkinio *Giesmės*, žr. Kirša F., *Giesmės*, Kaunas: Šviesa, 1934.
- ¹⁷ *Laiškas obelaitėms ir Pavakariais Dievulis eina* – iš F. Kiršos eil. knygos *Tolumos*, žr. Kirša F., *Tolumos*, Dillingen: Mūsų kelias, 1947.
- ¹⁸ *Šventieji akmenys* – F. Kiršos poezijos rinkinys, išleistas JAV, Bruklina, 1951 m.
- ¹⁹ Kirša F., Dainos gimimas, *Aidai*, nr. 3, 1961.
- ²⁰ *Pelenai* – F. Kiršos dviejų dalių satyrinė poema, išleista atskirais tomais 1930 ir 1938 m., perleista Lietuvoje po autoriaus mirties 1969 m.
- ²¹ Jurgis Baltrušaitis (1873–1944) – poetas ir diplomatas. 1964 m., kai rašomas A. Vaičiulaičio laiškas, minimos 20-osios J. Baltrušaičio mirties metinės.
- ²² Vincas Maciūnas (1909–2003) – literatūros tyrinėtojas.
- ²³ *Strazdelis* – kunigas ir poetas Antanas Strazdas (1760–1833). Žr.: Maciūnas V., Pluoštas dokumentų apie Antaną Strazdą, *Aidai*, 1964, nr. 5 ir nr. 6.
- ²⁴ Mykolas Vaitkus (1883–1993) – rašytojas, kunigas. Žr.: Santvaras S., Milžinų paunksmėje brendęs rašytojas – poeto Mykolo Vaitkaus 80 metų sukaktis, *Aidai*, 1964, nr. 4.
- ²⁵ Nors visas šio laiško tekstas yra spausdintas, šioje vietoje A. Vaičiulaitis ranka įrašė žodį „lietuvių“.
- ²⁶ Žodis „žodžiu“ įrašytas ranka.
- ²⁷ Antanas Salys (1902–1972) – lietuvių kalbininkas.
- ²⁸ *Books Abroad* (liet. *Knygos užsienyje*) – vienas pirmųjų periodinių literatūros žurnalų JAV, pradėtas leisti 1927 m. Oklahomos universiteto iniciatyva. Leidinio pavadinimas nuo 1977 m. – *World Literature Today*.
- ²⁹ Stendalis, žr. 8 nuorodą.
- ³⁰ Vincas Maciūnas, žr. 22 nuorodą.
- ³¹ Vincas Krėvė (1882–1954) – lietuvių literatūros klasikas, profesorius, visuomenės ir politikos veikėjas. A. Vaičiulaitis siūlo rašyti knygą apie V. Krėvę, skirtą 20-osioms jo mirties metinėms.
- ³² Bronius Vaškėlis (g. 1922) – profesorius, literatūrologas, teatrologas.
- ³³ Jurgis Baltrušaitis, žr. 21 nuorodą. 1974 m., kai rašytas A. Vaičiulaičio laiškas profesoriui B. Vaškeliui, minimos 30-osios J. Baltrušaičio mirties metinės.
- ³⁴ Kostas Ostrauskas (1926–2012) – dramaturgas, literatūros istorikas ir kritikas.
- ³⁵ Jonas Biliūnas (1879–1907) – lietuvių literatūros klasikas, lyrinės prozos pradininkas.
- ³⁶ Lituanistikos institutas (angl. *Institute of Lithuanian Studies*), įsteigtas 1951 m. JAV.
- ³⁷ Lituanistikos instituto suvažiavimas įvyko 1975 m. Klivlande.
- ³⁸ 1975 m. *Aiduose* nr. 5 pasirodė A. Vaičiulaičio straipsnis *Vyskupo Motiejiaus Valančiaus raštų stilius*. Panašios tematikos pranešimas galėjo būti perskaitytas Lituanistikos instituto suvažiavime 1975 m. [*Antanas Vaičiulaitis. Laiškai*, 2013, p. 455].
- ³⁹ Stendalis, žr. 29 nuoroda.
- ⁴⁰ Antanas Vienuolis (1882–1957) – rašytojas, dramaturgas.
- ⁴¹ Tikriausiai kalbama apie *Lietuviškosios enciklopedijos*, tomo nr. 37 papildymą 1985 m. Arba straipsnis galėjo būti rengiamas anglakalbiam leidiniui *Encyclopedia Lituanica* (liet. *Lietuviškoji enciklopedija*), kurio pasakutinis leidimas pasirodė 1978 m.
- ⁴² Žr. 36 nuorodą.
- ⁴³ Jonas Basanavičius (1851–1927) – Lietuvos politikos ir visuomenės veikėjas, Nepriklausomybės Akto signataras, pirmasis laikraščio *Aušra* redaktorius. 1977 m., kai rašytas A. Vaičiulaičio laiškas, buvo minimos 50-osios J. Basanavičiaus mirties metinės.
- ⁴⁴ Oskaras Vladislovas Milašius (1877–1939) – lietuvių kilmės poetas, rašęs prancūzų k. 1977 m. – O. V. Milašiaus 100 metų jubiliejus.
- ⁴⁵ *Šatrijos Ragana* – lietuvių rašytojos Marijos Pečkauskaitės (1877–1930) slapyvardis. 1977 m. – jos 100 metų jubiliejus.
- ⁴⁶ Juozapas Albinas Herbačiauskas (1876–1944) – lietuvių rašytojas, literatūros kritikas.
- ⁴⁷ Tomas Venclova (g. 1937) – lietuvių poetas, literatūros tyrinėtojas, profesorius.
- ⁴⁸ Simpoziumas – mokslo konferencija, skirta kokiai nors temai aptarti.
- ⁴⁹ JAV Atstovų rūmai.
- ⁵⁰ Europos saugumo ir bendradarbiavimo komisija, dar vadinama Jungtinių Valstijų Helsinkio komisija, buvo įkurta 1976 m. JAV. Į komisijos sudėtį įėjo 9 nariai iš

- JAV Atsovų rūmų, 9 – iš JAV Senato ir po 1 narį iš Valstybės, Gynybos ir Prekybos departamentų.
- ⁵¹ Birutė Pūkelevičiūtė (1923–2007) – lietuvių poetė, dramaturgė ir prozininkė.
- ⁵² Sunkiai įskaitomas žodis.
- ⁵³ Kalbama apie *Lietuvių literatūros istoriją*; Pranas Naujokaitis (1905–1984) – lietuvių rašytojas, redaktorius, žurnalistas, 1973–1976 m. sudarė keturis *Lietuvių literatūros istorijos* tomus.
- ⁵⁴ Antano Vaičiulaičio inicialai. Pastarasis A. Vaičiulaičio teksto sakinytis rašytas laiško paraštėje.
- ⁵⁵ Herbačiauskas A. J., žr. 46 nuorodą.
- ⁵⁶ Vytautas Aleksandras Jonynas (1918–2004) – literatūros kritikas, 1944 m. pasitraukė į Vakarų, dirbo ir gyveno Kanadoje, Monrealyje.
- ⁵⁷ 1843 m. spalio 10 d. Honoré de Balzakas (1799–1850), prancūzų literatūros klasikas, vienintelį kartą lankėsi Lietuvoje, Tauragėje, per kurią keliavo iš Peterburgo, ten susitikęs su mylimąja, lenkų kilmės bajoraite Evelina Hańska (Rzewuska). Tą dieną Lietuvoje parašytas jo laiškas E. Haškai pirmą kartą išspausdintas Vilniuje leistame žurnale *Švyturys* 1976 m.; A. Vaičiulaičio straipsnio apie Balzaką nepavyko aptikti, nors jis buvo pradėtas, tačiau, ko gero, liko nebaigtas.
- ⁵⁸ Stendalis – žr. 29 nuorodą.
- ⁵⁹ Vladas Kulbokas (1908–2000) – literatūros tyrinėtojas, pedagogas.
- ⁶⁰ Juozapas Albinas Herbačiauskas – žr. 46 nuorodą.
- ⁶¹ *Naujoji Romuva* – kultūros, meno ir literatūros žurnalas, leistas 1931–1940 m. Kaune, nuo 1994 m. – Vilniuje. Į leidinį rašė ir J. A. Herbačiauskas.
- ⁶² Universiteto.
- ⁶³ Tikriausiai paskaitų medžiagos.
- ⁶⁴ Birutė Ciplijauskaitė (g. 1929) – lietuvių literatūros tyrinėtoja ir vertėja.
- ⁶⁵ Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis (1909–2006) – lietuvių poetas, vertėjas.
- ⁶⁶ Algirdas Julius Greimas (1917–1992) – lietuvių kalbininkas, semiotikas, eseistas.
- ⁶⁷ 1944 m. A. J. Greimas pasitraukė į Prancūziją, apsigynė daktaro disertaciją, ten gyveno ir dėstė, įkūrė prancūzų kalbos tyrimų draugiją, prisidėjo prie Paryžiaus semiotikos mokyklos susiformavimo, tyrinėjo mitologiją, daugumą veikalų rašė prancūzų kalba. Dėl šių priežasčių jo vardas įamžintas Prancūzijoje: *Chaussee* gyvenvietėje jo garbei pavadinta aikštė, o ant namo, kuriame gyveno, atidengta atminimo lenta.
- ⁶⁸ Vincas Trumpa (1913–2002) – istorikas ir žurnalistas.
- ⁶⁹ Sunkiai įskaitomas žodis.
- ⁷⁰ Vincas Maciūnas, žr. 22 nuorodą.
- ⁷¹ Tomas Venclova, žr. 47 nuorodą.
- ⁷² Rimvydas Šilbajoris (1926–2005) – literatūros tyrinėtojas ir kritikas.
- ⁷³ Kristijonas Donelaitis (1714–1780) – lietuvių grožinės literatūros pradininkas, evangelikų liuteronų kunigas. Ko gero, monografija turėjo būti ruošiamą K. Donelaičio 200-osioms mirties metinėms pažymėti.
- ⁷⁴ Lietuvių Fondas (angl. *Lithuanian Foundation*) – 1962 m. JAV, Ilinojaus valstijoje įsteigta organizacija, kurios pagrindinis tikslas – lietuvių puoselėjimas ir išlaikymas, lituanistinio švietimo, kultūros, lietuviškų veiklos centrų, knygų leidybos rėmimas.
- ⁷⁵ Antanas Radžius – JAV Lietuvių bendruomenės Kultūros tarybos pirmininkas.
- ⁷⁶ Žr. laišką nr. 11) Bethesda, 1979 m. sausio 9 d., žr. 73 nuorodą.
- ⁷⁷ JAV Lietuvių Bendruomenių Kultūros Taryba.
- ⁷⁸ Prof. B. Vaškelių žmona Stasė Vaškelienė.
- ⁷⁹ Tomas Venclova, žr. 47 nuorodą.
- ⁸⁰ T. Venclova nuo 1977 m. gyveno ir dirbo JAV.
- ⁸¹ Tomas Venclova, žr. 47 nuorodą.
- ⁸² Galbūt tai Aleksandras Ginzburgas – sovietų disidentas, rašytojas, 1979 m. emigravęs iš TSRS į JAV.
- ⁸³ Joana Abramikaitė-Vaičiulaitienė (1920–2003) – A. Vaičiulaičio žmona.
- ⁸⁴ Laiške pateikiamas A. Vaičiulaičio nubraižytas planas, kaip pasiekti jo namus.
- ⁸⁵ *Road 270* – kelias Bethesdoje, Merilande, kurio numeris 270, pavadinimas – *Washington National Pike*. Jis išveda į kelią *Rockville Pike*.
- ⁸⁶ *Chanute Drive* gatvėje Bethesdoje, Merilande, gyveno A. Vaičiulaitis su šeima.

- ⁸⁷ A. Vaičiulaitis kalba apie knygą *Lietuvių Egzodo literatūra 1945–1990*, redaguotą K. Bradūno ir R. Šilbajorio. Ją rašant, bendradarbiavo ir pats A. Vaičiulaitis – knygoje yra jo straipsnis *Pulgis Andriušis*. Knyga išleista Čikagoje 1992 m.
- ⁸⁸ *Lietuvių literatūros istorijos*.
Istorijų.
- ⁸⁹ Kristijonas Donelaitis, *žr.* 73 nuorodą.
- ⁹¹ Vincas Maciūnas, *žr.* 22 nuorodą. V. Maciūnas daugiausiai nagrinėjo XIX a. literatūrą. Manoma, kad jis galėjo būti ištraukęs į literatūros istorijos rengimo darbą, tačiau dėl nežinomų priežasčių XX a. 9-ojo dešimtmečio pradžioje šio darbo atsisakė [*Antanas Vaičiulaitis. Laiškai*, 2013, p. 353, 878].
- ⁹² Lituanistikos institutas, *žr.* 36 nuorodą.
- ⁹³ Vytautas Kubilius (1926–2004) – lietuvių literatūros tyrinėtojas, kritikas, profesorius.
- ⁹⁴ Albertas Zalatorius (1932–1999) – lietuvių literatūros tyrinėtojas, kritikas, profesorius.
- ⁹⁵ *Lithuanian Literature* (liet. *Lietuvių literatūra*), red. V. Kubilius, A. Zalatorius, A. Samuilionis, Vilnius, 1997.
- ⁹⁶ 1984–1992 m. prof. Bronius Vaškėlis dirbo Lituanistikos katedros vedėju Ilinojaus universitete Čikagoje.
- ⁹⁷ Violeta Kelertienė (g. 1942) – lietuvių literatūros tyrinėtoja. 1984–1993 m. dirbo Ilinojaus universiteto Čikagoje Lituanistikos katedroje, kuriai vadovavo prof. B. Vaškėlis, dėstė lietuvių kalbą ir literatūrą. 1993 m. V. Kelertienė perėmė katedros vedėjo pareigas.
- ⁹⁸ VDU Lietuvių išėivijos institute, tarp B. Vaškėlio archyvų ir A. Vaičiulaičio profesoriui siųstų laiškų, šios nuotraukos aptikti nepavyko.
- ⁹⁹ Lietuvių kalbos ir literatūros institutas įkurtas Vilniuje 1952 m. (nuo 1941 m. kaip du atskiri skyriai veikė Lietuvių kalbos ir Lietuvių literatūros institutai). 1953 m. buvo įkurtas Lietuvių tautosakos institutas, kurio pagrindu Lietuvių kalbos ir literatūros institutas nuo 1990 m. reorganizuotas į Lietuvių literatūros ir tautosakos institutą.
- ¹⁰⁰ Juozas Cicėnas (g. 1891 m., mirties data nežinoma) – lietuvių dramaturgas. 1923 m. žurnale *Pavasaris* išspausdinta komedija *Aitvaras*, 1929 m. – drama *Našlaičiai*; komedijos ir dramos buvo statomos teatre. 1944 m. pasitraukė į Vakarų.
- ¹⁰¹ Česlovas Butkys (1894–1988) – teisininkas ir rašytojas.